

Europese sterrenkrans en Nederlandse leeuw

De ontwikkeling van een uniform voor een Europees leger

Steeds meer verschijnt heden ten dage de Europese vlag bestaande uit een blauw veld gevuld met een krans van twaalf gouden sterren. Toch is dit embleem niet nieuw. Lang voordat de Raad van Europa in 1955 en later de Europese Gemeenschap in 1986 dit symbool aanvaardden, was het al ontworpen voor het Europese leger, dat in dienst zou staan van de Europese Defensie Gemeenschap (EDG). Een van de bronnen hiervoor is een uniformjasje, dat zich bevindt in het depot van het Legermuseum. Het jasje maakte deel uit van een serie ontwerpen voor de aankleding van een supranationaal Europees leger, dat volgens plannen van de EDG begin jaren vijftig zou worden opgericht. Het Europese sterrenembleem zit op de linkermouw van het jasje. Het embleem, Frans ontwerp, was in oktober 1953 goedgekeurd door de delegaties van de betrokken landen, die pal onder de Parijse Eiffeltoren in het Palais de Chaillot vergaderden. Inspiratiebron voor de ontwerper van het Europese sterrenembleem waren de vijfpuntige sterren op de Amerikaanse Stars and Stripes, die elk een aparte staat representeren. De Amerikaans ster was ook gebruikt als invasiester bij de landingen in Normandië en geschilderd op elk geallieerd voertuig werd het hét symbool voor de bevrijding van West-Europa. Ook de Nederlandse defensie-ontwerper F.J.H.Th. Smits, die in de jaren vijftig bij de aankleding van het Europese leger was betrokken, paste in zijn ontwerpen van de rangonderscheidingstekens voor officieren, de vijfpuntige ster toe. Daarnaast maakte de heer Smits ook zelf ontwerpen voor een Europees mouwonderscheidingsteken, waarin hij de kleuren wit als symbool van de vrede en groen als kleur van de vrijheid toepaste. Een gotische E van Europa en de woorden Pax en Libertas stonden in dit embleem centraal. Ook in zijn ontwerp voor het eembleem van de officieren kwam een wit-groene kokarde voor. De kleuren wit en groen voor de Europese eenheid waren voor het eerst gebezigd door de Brit Duncan Sandys in zijn ontwerp voor een vlag van de Europese Beweging. Deze witte vlag met in groen een E, die precies tweederde van het veld beslaat, waaide voor het eerst in 1948 bij een vergadering van de Europese Beweging in 's-Gravenhage.

Europese Defensie Gemeenschap

Het idee van een gezamenlijk Europees leger was in 1950 gelanceerd door de Franse staatsman Pleven. De opzet ervan was een mogelijkheid te scheppen om West-Duitsland te doen deelnemen aan de verdediging van West-Europa met uitschakeling van de risico's en politieke complicaties, die waren verbonden aan de heroprichting van een nationale Duitse militaire macht. Het voor de oprichting van een Europees leger noodzakelijke Europese Defensie Gemeenschapsverdrag werd op 27 mei 1952 ondertekend door Frankrijk, Italië, West-Duitsland, België, Nederland en Luxemburg. Kort daarna werd het door de deelnemende landen, met uitzondering van Frankrijk, geratificeerd. Van 1952 tot 1954 kwamen vertegenwoordigers van de deelnemende landen in het Parijse Palais de Chaillot bijeen om het Europese leger vorm te geven. Nationale belangen speelden daarbij mee, omdat het voor elk land aantrekkelijk was voor de eigen nationale industrie zoveel mogelijk orders in de wacht te slepen. Op 30 augustus 1954 eindigde deze vroege poging van integratie op defensiegebied. Die dag verwierp de Franse Nationale Vergadering het plan. Spoedig daarop volgde de opname van West-Duitsland in de NAVO en de oprichting van een nationaal Westduits leger.

Burger in uniform

Het uiterlijk voorkomen van de soldaat van het nieuwe Europese leger was niet imponerend. Een martiaal uiterlijk werd na de dagen van het Duitse militarisme en de daarop volgende verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog zeker voor een Europees leger, waarvan de Westduitsers deel zouden uitmaken, niet wenselijk gevonden. Veel meer schemerde bij de plannen van de Europese defensie het later gepropageerde idee van burgers in uniform door. Foto's uit die tijd, bedoeld om het Europese leger te presenteren, laten soldaten in uniform zien, die gearmd met moeder de vrouw een kinderwagen voor zich uitduwen. Iets waar tot die tijd bij de nationale legers disciplinaire straffen op stonden.

Voor het Europese leger moest een door alle staten geaccepteerde grondkleur komen. Voor Duitsland betekende dit een volledig loslaten van de traditionele uniformuitmontering. Feldgrau en de Duitse laarzen mochten vanwege de gevoeligheden in Frankrijk en de Benelux, waar de soldaten zouden oefenen, zeker niet terugkeren. Tegenstrijdigheden traden ook hierbij op, want sommige Westeuropese defensiepartners wilden juist wel de Pruisische laars invoeren, om die op deze wijze internationaal aanvaardbaar te maken. Uiteindelijk werd geconcludeerd, dat de bespijkerde soldatenlaars zijn tijd had gehad en dat de vijand voortaan op zachte gummizolen tegemoet moest worden getreden. Als kleur van het Europese uniform werd intussen kaki gekozen. Daarbij moest alles praktisch zitten en werden traditionele epauletten en petkoorden, die maar enigszins herinneringen aan het Derde Rijk zouden kunnen oproepen, verboden.

Aan het Europese gevechtuniform werd bijzonder veel aandacht geschonken. Qua vorm en kleur leek het sterk op het voorbeeld van de Amerikaanse battledress. Doelmatigheid en makkelijk zitten waren de belangrijkste uitgangspunten. Daarnaast werden aan het gevechtspak zoveel voorwaarden gesteld, dat het praktisch onmogelijk bleek die alle te realiseren. Zo moest de stof van het gevechtstenu aan niet minder dan 14 kwaliteitseisen voldoen, zoals: licht wegeen, wasecht, vuurbestendig, lichtecht, luchtdoorlatend en waterdicht. De vele zakken in het gevechtspak moesten de rugzak vervangen.

Hoofddeksels

Bij het Europese gevechtstenu hoorde een soort skipet. Bij de skipet waren in de normale stand de oorkleppen omhoog geslagen en bovenop de pet met een drukknop bevestigd. In de omgeslagen stand bedekten de kleppen de oren en de wangen. De naam skipet gaf niet het eigenlijke doel aan waarvoor de pet gebruikt zou worden. De Fransen gaven dan ook de voorkeur aan het begrip 'casquette de travail'. Bij het uitgaanstenu hoorde voor de soldaten een kaki kwartiermuts van vilt voorzien van een witte bies. Om de bies beter schoon te kunnen houden, werd deze niet van laken maar van plastic gefabriceerd. Officieren en onderofficieren kregen bij het uitgaanstenu een kaki-kleurige pet. Daarbij was de klep van opperofficieren en onderofficieren van bruin fiber, terwijl de klep van de pet van de overige officieren met stof zou overtrokken worden. De petband werd op Nederlands voorstel een zogenoemde état majorband voor de officieren en een ribband voor de onderofficieren. Op de klep van de officierspet kwamen, om deze zo eenvoudig mogelijk te houden en geen herinneringen aan de Duitse Wehrmacht op te roepen, geen borduursels. Over de kleur van de petband van officieren en onderofficieren kon bij de onderhandelingen in Parijs geen overeenstemming worden bereikt. Een en ander hing samen met de vraag in hoeverre de traditionele kleuren van de diverse wapens in het Europese uniform gehandhaafd dienden te blijven. Zo werd de witte bies op de kwartiermuts van de soldaten na verloop van tijd herzien en moesten er voorstellen komen voor biezen in verschillende kleuren die zich per land aan de traditionele kleuren van de diverse wapens aanpasten. Met name de latere generaal M.R.H. Calmeyer, die toentertijd als hoofd van de militaire afdeling nauw betrokken was bij de

plannen voor de kleding van het Nederlandse contingent van het Europese leger, heeft veel gedaan om de traditionele emblemen op het Europese uniform te handhaven.

Op zijn voorstel werd de Nederlandse leeuw op de linkermouw voor het Nederlandse contingent van de Europese Defensie Gemeenschap gehandhaafd. Ook ontwikkelde hij plannen om de traditionele wapen- en korpsemblemen zoveel mogelijk te handhaven.

Nationale tradities

Het handhaven van tradities speelde bij de ontwikkeling van het Europese uniform ook in Nederland een grote rol. Zo werd in een interne nota van het toenmalige Nederlandse Ministerie van Oorlog melding gemaakt van het feit dat bij de vaststelling van een gelijksoortig hoofddekse van de uitgaanstenu door de gedelegeerden van Frankrijk, Italië en Nederland er op was gewezen, dat hierbij rekening diende te worden gehouden met de typische nationale hoofddekse en emblemen, die door de traditie in verschillende landen zijn geworteld. Als voorbeelden werden daarbij aangehaald de fez omgeven door de tulband die in die tijd door de Mohammedaanse leden van het Koloniale Franse leger werd gedragen. De hoed met de vederbos en de hoed met de veer respectievelijk voor de Italiaanse regimenten Bersaglieri en Alpine. En de bekende kepi van de verschillende Franse onderdelen, zoals de witte kepi van het Vreemdelingenlegioen en de blauwe baret van de Alpenjagers. Een en ander had te maken met de overtuiging bij de Nederlandse delegatie dat de Fransen en Italianen ook in Europees verband nooit afstand zouden willen doen van hun nationale hoofddekse en emblemen. In dit kader nam de Nederlandse delegatie in Parijs de gelegenheid te baat om een pleidooi te houden voor handhaving van de typisch Nederlandse baretgesp met de gotische W op de kwartiermuts bij het uitgaanstenu. Op het Nederlands Ministerie van Oorlog werd groot belang gehecht aan die nationale emblemen. Zo werd geconstateerd dat het negeren van dergelijke nationale gevoeligheden een grote wrevel tegen een Europees uniform zou opwekken. Maar dat daarentegen het behoud van enige nationale waarden zoals deze ondermeer in de hoofddekse tot uitdrukking komen, het Europese uniform voor alle partijen zeer aanvaardbaar zou maken. Een bijkomend probleem was in die tijd de vaststelling van de verschillende wapen- en korpsemblemen op het Europese uniform. Wat zou er bijvoorbeeld gebeuren met de emblemen van de Nederlandse Grenadiers en Jagers, de Belgische Guides en de Italiaanse Bersaglieri. Vragen waarop tot de opheffing van de Europese Defensie Gemeenschap in 1954 geen duidelijk antwoord kwam.

Zomertenu

Langdurige discussies vonden in Parijs plaats over de vraag of in het Europese leger niet volstaan kon worden met een zomertenu, zoals in België en Nederland werd toegepast zonder gebruik te maken van speciale zomeruniformkleding. Het bleek echter dat vooral in Italië en Zuid-Frankrijk behoefte bestond aan speciale zomeruniformen in verband met de lange duur van de hoge temperaturen in de zomer daar. Een splitsing aanbrengen leek niet gewenst, omdat het niet uitgesloten kon worden geacht dat troepeneenheden van het Europese leger, afkomstig uit bijvoorbeeld Duitsland en Nederland, in de zomer dienst zouden verrichten in Italië en Zuid-Frankrijk. Gekozen werd dan ook voor een apart zomeruniform. Voor de troep werd een stof van licht kaki-kleurige wollen gabardine gekozen en voor onderofficieren van katoenen serge. Bij het zomeruniform was geen behoefte aan een skipet met oor-, wang- en nekbescherming, zodat op dat punt kon worden volstaan met een vereenvoudigde en dus goedkope uitvoering.

De luchtmacht

Ook de luchtmachten van de deelnemende landen kregen een Europees uniform aangemeten. Als grondkleur werd gekozen voor het blauwgrijs van de Royal Air Force. Daarbij waren de

kleppen van de petten van opperofficieren en onderofficieren van zwart fiber en voor de overige officieren van stof. De band van de pet was zwart. In tegenstelling tot de landmacht kreeg de luchtmacht wel borduursel op de klep van de pet. Een probleem leverde het rangonderscheidingsteken voor soldaat 1e klasse, korporaal en korporaal 1e klasse op. Hiervoor was om de eenheid te bevorderen evenals bij de landmacht gekozen voor een rode chevron. Hiertegen kwam verzet waardoor uit een oogpunt van fraaiheid uiteindelijk werd gekozen voor een blauwe chevron.

BRONNEN:

- Barraclough, E.M.L.
Flags of the wond / E.M.L. Barraclough. - (S.I.: s.n.), 19 ...
- Europese
Europese Defensie Gemeenschap : dossiers nr. 47, 81 en 84. - Den Haag : Centraal Archiefdepot, 19...
- Hormann, Jorg. M.
Die Bundeswehr und ihre uniformen. / Jorg M. Hormann. - (S.I.: s.n.), 19...
- Zittingsdocument
Zittingsdocument Europees Parlement van 9 juni 1988.
- Persoonlijk archief van de heer F.J.H.Th. Smits.